

16. Asırda Yazılmış Grekçe ANONİM OSMANLI TARİHİ. Giriş ve Metin (1373-1512), Hazırlayan: ŞERİF BAŞTAV, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, No. 237, Ankara, 1973, 8°, VI+207 s.

Bilindiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş dönemine âit resmî belgelerin bize kadar ulaşamaması ve çağdaş tarih eserlerinin azlığı yüzünden, XIV. ve XV. yüzyıllar olaylarının aydınlatılmasında, Osmanlı devleti ile yakın ilişkileri olan ülkelerin tarih kaynaklarına da başvurmak gerekmektedir. Bu dönemin yabancı kaynaklar grubu içerisinde de, Türk ilerleyişinin yöneldiği Bizans kaynakları hiç şüphesiz ki önemli bir yer tutarlar. Phrantzes, Halkondil ve Dukas gibi önemleri geçen yüzyıldan beri kabul edilmiş olan Bizans tarih yazarlarının eserlerinin dışında, grekçe yazılmış bazı Tarih'lerin de olayların aydınlatılmasında yardımcı olabileceği inkâr edilemez. Yeter ki bahiskonusu eser, bilinen birkaç kaynaktan derlenmiş bir *compilation*'dan ibaret olmayıp, ya yazarın kendi gözlemlerine veya hiç olmazsa kaybolmuş bir kaynağa dayanarak orijinal bilgiler veren bir nitelik taşıyın.

Vatikan yazmaları arasında bulunan grekçe bir *Anonim Osmanlı Tarihi*, daha bu yüzyılın başlarında (1907) bilim dünyasına tanıtılmış ve bir yandan Macar diğer yandan da Yunan türkolog ve tarihçileri bu eser üzerine eğilmişlerdi. Matyās Gyóni, *Anonim*'de Macarlar ve Macaristan hakkında verilen bilgileri yayınlamış, ünlü Türkolog Gy. Morovcsik de eserde kullanılan Türkçe kelimelerin ve isimlerin listesini yaptığı gibi (1943), *Anonim*'in bazı kaynaklarını da meydana çıkarmağa çalışarak o'nun başlıca kaynağının Halkondil'in *Historiae*'sı olduğunu tesbit etmiş, ayrıca Anonim yazarının 1453 *İstanbul*'un fethi bahsinde kullandığı kaynağın Sakızlı Leonardus'un Papa V. Nicola'ya yazdığı mektuptan ibaret olduğunu göstermişti (1951). Yunanlı tarihçi G. The Zoras ise, *Anonim* üzerinde sistemli bir çalışmaya girişerek eseri kısımlar halinde ve açıklamalı olarak yayınlamağa başlamıştı.

İşte grekçe *Anonim Osmanlı Tarihi* üzerinde bu çalışmalar sürdürülürken ülkemizde de Dr. Şerif Baştav aynı konuyu ele almış ve 1954 yılında, *XVI. Asırda Yazılmış Grekçe Bir Anonim Osmanlı Tarihi* adını taşıyan bir Habilitasyon tezi ile Üniversite Doçentliği imtihanına girmişti. *Anonim*'in "tarihî ve filolojik bakımdan" işlendiği söylenen bu tez, Jüri üyelerince kabul edilmiş fakat her nedense yayınlanmamıştı. Bununla beraber Şerif Baştav'ın *Belleten*'de çıkan iki makalesi, o'nun *Anonim* üzerindeki çalışmasının sonuçlarını belirtmeğe yetmişti.

*Belleten*'in Ocak 1954'e âit 69. sayısında yayınlanan *XVI. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihine Göre İstanbul'un Muhasarası ve Zaptı* adındaki makalesi ile, *Anonim*'in bu konuya âit kısmının Türkçe çevirisini veren Şerif Baştav, şüphesiz ki Doçentlik tezine dayanarak, yazar ve eser hakkındaki görüşlerini de açıklamıştı.

Hayatı hakkında hiç bir şey bilinmeyen Anonim yazarının yaşadığı bölge hakkında bazı tahminler yürüten Baştav, "Bunun dışında müellifin türkçe bildiğine de hükmetmek icabediyor." (s. 55) diye bir iddiada bulunmuştu. Eserin mâhiyetini

belirtirken de, kitabın Padişahların adlarına göre bölümlere ayrılmasının nedenini, "Bu hâdisede artık Yunanistan'ın mühim bir kısmının Türk hâkimiyeti altında bulunmasının da mühim bir hissesi olduğu şüphesizdir" (s. 56) şeklinde izaha çalışmıştı. *Anonim*'in en büyük özelliklerinden birinin *tarafsızlık* olduğu üzerinde ısrarla duran ve eserde yer yer görülen Türkler aleyhindeki cümleleri mazur göstermeğe çalışan (s. 58-62) Şerif Baştav, yazarın "kuvvetli bir tenkid fikrine sahip bulunmadığını" ve kullandığı kaynaklarda rastladığı malûmatı tenkide tabi tutarak tahlil veya terkibedememesi yüzünden çok kere hataya düştüğünü de söyledikten (s. 62 vd.) sonra *Anonim*'in kaynaklarını belirtmeğe geçerek, o'nun "ana kaynağının" Halkondilas olduğunu tekrarladığı gibi, yazarın Türk ve İtalyan kaynaklarından da yararlandığını ileriye sürmüştü. Gerçekten de Baştav'ın, *Anonim*'in kaynakları hakkında vardığı sonuç şu cümlede özetlenmişti: ".. Anonim müellifinin *riyayetlerinin bir kısmını Türk halk muhitinden topladığını* ve bunları gerek Grek ve gerekse Garp kaynaklarıyla telif ederek eserini meydana getirdiğini kabul edebiliriz." (s. 55).

Bu makalesinden birkaç yıl sonra, 1957 de *Belleten*'in 81. sayısında çıkan *Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi'nin Kaynakları (1374-1421)* adındaki ikinci makalesinde, Anonim yazarının bu devir olaylarını yazarken kullandığı kaynaklar üzerinde duran Şerif Baştav, bilinmeyen bir sebeple sadece Halkondil ile *Anonim*'i ana konular itibarıyla karşılaştırarak benzerlikleri veya verilen bilginin daha geniş veya özet oluşunu belirtmekle yetinmiş, bu arada da yer yer Dukas, Aşıkpaşa - zâde veya Neşri'nin *Anonim*'i tamamladıklarına işaret etmişti. *Niğbolu* savaşı hakkında "mütelevvi kaynak kullandığı" (s. 152) ve Yıldırım Bayezid zamanındaki *Mora* akınları için "Halkondil'den başka kaynaklar" dan istifade ettiği (s. 154) ileri sürülen Anonim yazarının bu kaynaklarının neler olduğu denense açıklanmamıştı.

Şerif Baştav'ın *Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi* hakkındaki görüş ve iddialarının açıklandığı 1954 den bu yana, bahis konusu eser üzerinde Avrupa'da sürdürülen çalışmalar, *Anonim*'in mâhiyetini, değeri ve kaynaklarını tümüyle meydana çıkarmış bulunmaktadır. Şöyle ki, eskiden beri Anonim üzerinde çalışmakta olan G. Th. Zoras, 1958 de bunun "tam metnini tenkidli olarak neşrettiği gibi, bir kısım kaynaklarına işaret etmiş ve mevzu üzerinde de etraflı açıklamalar yapmağa gayret göstermiştir" (Ş. Baştav, 16. *Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 4). Yunanlı Profesör E. Zachariades ise, 1960 da yayınlanan araştırmasında, özellikle *Anonim*'in kaynakları üzerinde durmuş ve bu eserin "orijinal bir telif" olmadığını göstermişti. Nihayet F. Kreutel, 1971 de "Anonim metninin tercümesini Styria serisinde neşrettiği gibi metni açıklayıcı kısa notlar da ilâve etmiştir" (Baştav, *ayn. esr.* s. 5).

Bu yayımlar, Ş. Baştav'ın, Anonim yazarının Türkçe bildiği ve Türk halk muhitinden topladığı rivayetleri Grek ve Batı kaynaklarıyla telif ederek orijinal bir eser meydana getirdiği şeklindeki iddiasını çürütmekle kalmamış, *Anonim*'in Halkondil ve Sakızlı Leonardus dışındaki kaynaklarının da Francesco Sansovino ile Paolo Giovio gibi İtalyan tarih yazarlarının eserleri olduğunu ortaya çıkarmıştı.

İşte bütün bu yayımları takiben ve Doçentlik tezi'nin kabul edilmesinden '19' yıl sonra Şerif Baştav'ın, baş tarafına 90 sayfalık bir *Giriş* eklediği *Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi'nin* Türkçe çevirisini neşrettiğini görüyoruz. Kitabın *Önsöz*'den sonra yer alan iç kapığında, bu yayının *Anonim*'in "Kaynakları ve Tarih bakımından değeri

üzerinde bir araştırma ile Metnin tam tercümesi" olduğu (s. 1) açıklanmaktadır. Bundan da, 20 yıldan beri bu konu üzerinde çalıştığı bilinen sayın Başstav'ın son yayınları dikkate alarak Doçentlik tezini bir revizyona tâbi tuttuğu ve Anonim'in kullandığı bütün kaynakları ve onun tarihî bir kaynak olarak değerini artık meydana çıkardığı kanaati uyanmaktadır. Fakat türkçe çevirinin başına eklenen '90' sayfalık kısım okunduğunda bu kanaatin yanlış olduğu ve *Anonim*'in kaynakları konusunda bilinenlere hiç bir yeni katkıda bulunulmadığı, değerlendirmenin de 1448 yılına kadar olan devreyi kapsadığı görülmektedir.

Kitabın baş tarafındaki araştırma, *Giriş* (s. 3-28), *Eserin Mahiyeti* (29-36), *Anonim'in Kaynakları* (37-46), *Anonim Osmanlı Tarihinin Bir Kaynak Olarak Değeri* (47-66), *Fetret Devri* (67-73) ve *II. Murad Devri* (74-90) başlığını taşıyan kısımlara bölünmüş olup, bunu *Anonim*'in Türkçe çevirisi takip etmekte (s. 93-193) ve kitabın sonuna da bir *İndeks* (s. 195-207) eklenmiş bulunmaktadır.

Bu plândan da anlaşılacağı gibi, topluca *Giriş* adı verilen 90 sayfalık etüt kısmı ayrıca kendi içinde bir *Giriş* bahsini de ihtivâ etmekte, *Anonim*'in tarihî değeri Yıldırım Bayezid döneminden ibaret kalmakta, şimdiye kadar hiç görülmedik bir şekilde Çelebi Mehmed dönemi, belirli bir sınırı olan *Fetret Devri*'nin içine girmekte ve çevirisi verilen kaynak 1512 yılına kadar geldiği halde, kaynaklar ve değerlendirme II. Murad devrinde bitirilmekte, yâni türkçe çeviriye göre 100 sayfa olan metnin ancak '43' sayfasını (93-135) kapsamaktadır.

Bir kaynak çevirisi ve değerlendirmesinde, o kaynağı başka dillere çevirerek notlar ilâvesiyle yayınlamış bulunan kimselerin araştırmalarının göz önünde tutulması kadar normal ve zorunlu bir metod herhalde düşünülemez. Böyle olduğu halde Şerif Başstav, Kreutel'in yayını tamamiyle bir tarafa bırakarak "Bu konuya başka fırsatta tekrar dönmek niyetindeyiz" (s. 47) demektedir. Gerek bu sözlerden, gerekse araştırmanın 1448 yılına kadar getirilmesinden, Grekçe *Anonim* hakkında tam bir fikir sahibi olmak isteyen Türk okuyucuların daha uzun süre beklemeye mecbur kalacakları ve Başstav'ın bu kaynak üzerindeki yayınlarının en aşağı '20' yıl daha devam edeceği intibahı hasıl olmaktadır !.

*Giriş*'te Anonim hakkındaki yayınlara temas eden Başstav, "Zachariades'in bu araştırmasından sonra, Anonim Osmanlı Tarihinin müellifi, hayatı ve eseri hakkındaki faraziyelerimizde bazı değişiklikler yapmak zarureti vardır" (s. 6) diyerek, Doçentlik tezinde ortaya attığı iddialardan vazgeçmek zorunluluğunda kaldığını açıkladıktan sonra, bu araştırmasını '4' nokta üzerinde toplayacağını belirterek bunları, Yazarın kimliği, Eserin mahiyeti, kaynakları ve Tarihî kaynak olarak değeri diye sıralamakta ve özellikle Eserin kaynaklarını ortaya çıkarma'nın, "Zachariades'in araştırmasından sonra zaruret halini" aldığını (s. 7) söylemektedir. Buna göre onun asıl amacı, Anonim yazarının F. Sansovino'nun *Annali Turcheschi*'sini örnek alıp onun kaynaklarını tekrar ettiğini ve İtalyanca bir Osmanlı tarihini Yunancaya aktarmaya karar veren müellifin sade bir tercüme yapmakla yetinmiyerek onu diğer kaynaklardan aldığı haberlerle zenginleştirdiğini öne süren Zachariades'in görüşlerini tamamlamak veya yanlışlarını düzeltmektir. Ancak ne varki kendisi Morascik, Zoras ve Zachariades'in tesbit ettikleri kaynaklara bir yenisini ekliyememekte ve üstelik yer yer Zachariades'in buluşlarını kendine mal ederek anlatmaktadır.

*Giriş* kısmında doğrudan doğruya *Anonim*'le veya onun kaynakları ile ilgili olmayan bibliyografik bilgiler veren Başta v, bazı yerlerde büyük hatalara düşmekten de kurtulamamıştır. Gerçekten de, bunlardan Dorotheos, Antonius Bonfini, Francesco Sansovino ve Paolo Giovio (Jovius), Anonim yazarının eserlerini kullandığı tarihçiler olarak ele alınabilir. Ama önemli olan, onların herkesçe bilinen hayat hikâyelerini, eserlerinin mâhiyetini ve uslûp özelliklerini tekrarlamak değil, *Anonim*'le ilişkilerini ortaya koymaktır. Ayrıca, o devir Macar tarihçiliğinin *Anonim* ile ilgisini anlamağa imkân yoktur (s. 19-21). Eğer Anonim yazarının Macar tarihlerinden de yararlandığı iddia ediliyorsa bunun isbatlanması gerekirdi. Hele ünlü Venedikli tarihçi Marino Sanudo ve eseri hakkında verilen bilginin neye yaradığı sorulmağa değer. Venedik Senatosunda üye olan M. Sanudo'nun '58' cilt halinde yayınlanmış olan *I Diarii*'si 1496-1533 yılları olaylarını kapsayan muazzam bir kaynak olmakla beraber *Anonim*'le bir ilişkisi bahis konusu olamaz. Üstelik Başta v'nin M. Sanudo ve eseri hakkındaki değerlendirmesi de yer yer eksik ve yanlışlarla dolu. Günlük olayların kaydedildiği ve aynı zamanda sayısız belgelerin asıllarının veya özetlerinin yer aldığı *I Diarii*, özellikle Osmanlı İmparatorluğu, İtalya Savaşları ve Venedik'i ilgilendiren Avrupa olayları bakımından asla ihmal edilmeyecek bir kaynak olduğu halde onun sadece Macaristan hadiseleri hakkında bilgi veren (s. 22) bir eser olarak gösterilmesi ve Sanudo'nun da "Macaristan hadiselerine karşı alâka duyan bir yazar" (s. 23) olarak nitelendirilmesi, Başta v'nin bu bilgileri Macar araştırmacılarından nektlediğini ve eseri görmediğine delâlet etmektedir. Nitekim, bir yandan Sanudo'nun eserinin "büyük bir kaynak yığını" olduğunu, yazarın "ayrıca bir seçime tâbi tutulmadan" malzemeyi kullandığını söylerken (s. 23), hemen arkasından, diğer italyan tarih yazarlarının M. Sanudo gibi "verdikleri haberlerin gerçek olup olmadığını tahkike ehemmiyet" vermediklerinden bahsetmesi (s. 24) de bunu göstermektedir. Hele Sanudo ile P. Giovio (Jovius)'nun eserlerini karşılaştıran Başta v, en önemli farkı, Jovius'un "sadece Vatikan namına haberlerle yetinmiyerek Roma ile münasebette bulunan yabancılardan aldığı haberlere büyük ağırlık" vermesinde buluyor ki (s. 27) tamamiyle ters bir değerlendirme olsa gerektir. Esasen Ş. Başta v'nin, *Anonim*'in kaynaklarından biri olarak bilinen P. Giovio'nun *Commentarii della Cose de' Turchi*'sini de görmediği, ona ait bilgileri Zachariades'ten ve Sulica'dan naklen vermesinden (s. 26, n. 39 ve 27, n. 40) anlaşılıyor. Eğer eseri şöyle bir görmüş olsaydı, aslı italyanca olan bu eserin *Commentarii de rebus Turcicis* adıyla yapılan lâtince çevirisini ayrı bir eser olarak göstermeyecek (s. 25) ve Giovio'nun Süleyman'ı "ilk hükümdar saydığı"nı söylemekte yanılmıyacaktı (s. 25). Çünkü P. Giovio, çağdaşı diğer yazarlar gibi Yıldırım'ın oğlu Süleyman Çelebi'yi hükümdar olarak göstermiş, "ilk hükümdarlık" diye bir konu üzerinde durmamıştır (bk. *Informatione di Paulo Giovio, Vescovo di Nocera a Carlo Quinto Imperadore Augusto* (= *Commentarii della cose de' Turchi*), Francesco Sansovino, *Dell'Historia Universale dell'origine et Imperio de' Turchi*, Venetia, 1564, s. 215r).

*Giriş*'te Anonim Osmanlı Tarihi'nin kaynaklarından olup olmadıklarına bakmaksızın o devir Bizans, Macar ve İtalyan tarih yazarları ve eserleri hakkında yanlışlarla dolu bazı bilgiler veren Başta v, bundan sonra *Eserin Mahiyeti*'ne geçiyor ve *Anonim*'in kapsadığı devir, imlâ ve dil hataları ile kronoloji yanlışlarına temas ettikten sonra, evvelce *Belleten*'in 69. sayısında çıkan makalesinde ileri sürdüğü bir görüşü

tekrarlıyarak eserin “*en çok göze çarpan tarafı tarafsızlığıdır*” diyor (s. 32). Anonim yazarının bu tarafsızlığının, onun “hadiseleri öğrenebildiği kadar” nakletmesinden, “fazla tefsirde” bulunmamasından ve Halkondil ile Jovius gibi tarafsız kaynakları kullanmasından ileri geldiğini söyleyen Baştav, anlaşıldığına göre müellifi, metnin yunancasını yayınlayan Zoras’a nazaran “tarafsız” bulunmaktadır. Yoksa bizzat kendisinin de zikrettiği gibi Fâti h Mehmed’i ve Türkleri “hayvan” a benzetten Anonim yazarının, sırf “vahşi” ve “kana susamış” deyimlerini kullanmamış olması, tarafsızlığına yeter delil olamaz. Kaldı ki Baştav’ın nedense hiç temas etmediği bazı ibareleri eserine alan Anonim yazarını tarafsız kabul etmeğe imkân olmasa gerektir. Nitekim II. Murad’ın *Mora* seferinden bahseden müellif, Sultan’ın sırf “göz dağı vermek maksadiyle” 300 kişiyi, ayrıca “babasının ruhuna kurban diye” de 600 kişiyi “kestirdiğini” nakletmekte (bk. s. 133), *İstanbul*’un zaptını takip eden olaylar için de şunları yazmaktadır:

Türkler “O vakit meşhur Ayasofya’ya yürüdüler, onu yağma ettiler, mukaddes tasvirleri aldılar, kırdılar ve ayaklar altında ezdiler, resmedilmiş bulunan azizlerin gözlerini oydu lar. Aynı suretle diğer kiliselere ve manastırlara geçtiler ve onları da yağma ettiler... O Vakit emir verdi, manastırlarla sair bütün kiliselerden salipleri aşağı indirdiler ve ayaklar altında ezdiler, bakireleri bozdular, büyük fuhuş yaptılar, kerahat işlediler.”?!” (s. 148).

Kullandığı kaynağın etkisiyle de olsa bu satırları eserine alan bir yazarın “tarafsızlığı” bununla da bitmiyor. Fâti h’in *Ağırboz*’u zaptından bahsederken “Kale hâkimi Eritzos’un kızını yakaladılar ve Sultan Mehmed’e verdiler. Çok güzel bir kızdı. Kendi arzusuna ram olmadığı için (Sultan) onu boğdurdu” diyen Anonim yazarı, Osmanlı Padişahının müdafilere verdiği sözü tutmayıp teslim olanların “hepsinin kafasını kestirdi”ğini ilâve ediyor. (s. 170). Hele yumuşak tabiatı ile tanınan II. Bayezid’in “kelle-minare” yaptırdığı hakkında kayıtlar tarafsızlıkla asla bağdaşamayacak bir nitelik taşımaktadır. Öylesine ki, II. Bayezid’in *Modon*’u zaptettikten sonra 10 yaşından büyük bütün şehirlileri öldürterek kesik başlardan “büyük bir burç inşa” ettirdiğini de (s. 182 vd.) gene *tarafsız* (!) Anonim yazarından okuyoruz.

Anonim Osmanlı Tarihi yazarının “kullandığı kaynaklarda rastladığı malumatı tenkide tâbi tutarak tahlil veya terkip edememesi” yüzünden “çok kere hataya” düştüğünü, hatta bizzat kendi kayıtları ile de tezdalar görüldüğünü söylemek suretiyle (s. 36) biraz önce “Tarafsızlığı ile gerçek bir tarihçi vasfını” taşıdığını kabul ettiği (s. 35) Anonim müellifinin hiç te gerçek bir tarihçi olmadığını dolaylı bir şekilde de olsa belirten ve kendi iddiasıyla çelişkiye düşen Baştav, buradan *Anonimin Kaynakları*’na geçiyor. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Ş. Baştav’ın asıl amacı *Anonim*’in kaynaklarını meydana çıkarmaktır. Nitekim “Araştırmamızın bundan sonraki kısmında, önce *Anonim*’in kaynaklarını meydana çıkarmağa ve daha sonra da bunları tarihî bir me haz olarak değerlendirmeye çalışacağız” (s. 37) sözleriyle bu amacını bir kere daha açıklamaktadır. Fakat o’nun Kaynaklar kısmında yazdıkları, *Anonim* üzerinde çalışan başka araştırmacıların vardıkları sonuçları tekrarlamaktan öteye geçmemektedir. Zirâ, bizzat kendisinin de yazdığı gibi, *Anonim*’in Kaynakları meselesini ilk defa ele alan Moravcsik olmuş ve “Anonim’in Halkondil ile büyük bir benzerlik gösterdiğine” işaretle “Eserin bazı yerleri Halkondil’in tefsiri veya hulâsası sayılabilir” demiştir (s. 37).

*Anonim*'in *İstanbul*'un zaptına ait başlıca kaynağının Sakızlı Leonardus olduğuna - şüphesiz ki gene Moravcsik'den naklen - temas etmekle yetinen Baştav (s. 38), "Anonim yazarının kaynakları üzerindeki Zachariades'in tetkiki, bu mes'elede yeni bir safhanın başlangıcını teşkil eder" demek suretiyle (s. 39), bu mes'elenin kendi araştırmaları ile değil de Zachariades tarafından halledildiğini kabullenmek zorunda kalıyor. Gerçekten de Baştav'ın bundan sonra bütün bu kısım boyunca (s. 40-46) yalnızca Zachariades'in buluşlarını ve görüşlerini aktarmak yolunu seçtiği görülmektedir.

Anonim Kronik ile Francesco Sansovino'nun *Gl'Annali Turcheschi*'si arasındaki ilişkiyi tesbit ederek Anonim yazarının Halkondil, Leonardus ve P. Giovio'dan ancak Sansovino'nun italyanca çevirilerinden yararlandığını ortaya koyan Zachariades olduğu gibi (s. 41), 1495-1500 yılları olaylarını neklederken kullandığı bir başka kaynağının *Pseudo-Dorotheos* olduğunu meydana çıkaran da gene Zachariades (s. 45).

Zachariades'in buluşlarını yer yer kendine malederekten anlatan Şerif Baştav, onun tesbit ettiği kaynaklara en küçük bir ilâvede bile bulunamamaktadır. Nitekim, *Anonim*'in Arnavut İskender Bey hakkında Sansovino'dan başka bir kaynağı olduğuna da Zachariades'e dayanarak işaret eden Baştav, sözlerini "Kronik yazarının bu hususta nereden faydalandığını henüz bilmiyoruz" diye bitirirken de gene Zachariades'e atıf yapıyor (s. 46, n. 58).

Bir tarihî kaynağın değeri, şüphesiz ki '2' şeklinde saptanabilir:

a) Çağdaş kaynaklarla mukayese edilerek,

b) Son araştırmalara göre. Yalnız unutmamak gerekir ki, eski kaynaklarda bazen tek bir cümle ile kaydedilmiş olan olayları, yeni belge ve araştırmalara dayanarak genişletmek her zaman için mümkündür. Bu itibarla esas olan, bahis konusu kaynağın kendi devrinde yazılmış diğer kaynaklar arasındaki yerini tesbittir.

Şerif Baştav, *Anonim Osmanlı Tarihinin Bir Kaynak Olarak Değeri* başlığını taşıyan kısımda (s. 47-66) bunu yapacak yerde, *Anonim*'in kayıtlarını ana hatları itibarıyla sadece Halkondil ile karşılaştırarak ona "uygun", veya daha "muhtasar" yahut ta daha "tafsilâtlı" olduğunu söylemekle yetinmekte, yer yer de onun Dukas veya Phrantzes'i andırdığını belirtmekte ve daha çok, evvelce kendisini şiddetle tenkit etmiş olan Zoras'a hücum vesilesi aramaktadır. *Anonim*'i yayınlayan Zoras'ın gerektiğinde teferrüata kadar inerek eserin tarihî değerini belirtmeğe çalıştığını söyleyen Baştav, onun çalışmasını, Türk kaynaklarından yararlanmamış olması ve henüz tartışmaları devam eden bazı mes'eleler hakkındaki son yayınlara temas etmemesi bakımından eksik bulmakta (s. 47 vd.) ve bunlar üzerinde durarak Zoras'a çatmaktadır. Bununla beraber meselâ Zoras'ın *Niğbolu Savaşı* hakkında sadece Halkondil'i zikretmiş olmasının (s. 57), veya *Anonim*'de de açıkça ifade edilmeyen *Selânik*'in Türklerin eline geçişini son yayınlara dayanarak izah etmeyişinin (s. 50), yahut İmparator Manuel'in 1399 daki Avrupa seyahatinin tafsilâtı üzerinde durmayışının (s. 59) *Anonim*'in değeri bakımından ne ifade edeceğini anlamağa imkân yoktur. Kaldı ki herhangi bir kaynağı tercüme eden veya yayınlayan kimsenin, o kaynakta geçen olaylar hakkında yapılmış bütün araştırmaları görmesi veya anması zorunlu ise, Şerif Baştav'ın da bu yayınların bir kısmını görmediği veya bilmediği rahatlıkla öne sürülebilir.

Bir kaynağı değerlendirmede amaç, o kaynakta anlatılan olayların nereden alındığını tesbitten ziyade, verilen bilgilerin doğru olup olmadığını meydana çıkarmaktır. Böyle olduğu halde Başstav'ın *Anonim*'i bir kaynak olarak değerlendirmeye çalışırken, ana konular itibariyle onun Halkondil ve bazen de Dukas ile benzer taraflarını belirtmekle yetiniyor, *Anonim*'deki kayıtların tarihi gerçeklere uyup uymadığını araştırma yoluna gitmiyor. Meselâ, Yıldırım Bayezid'in ilk Anadolu seferi hakkında *Anonim*'de verilen bilgilerin "eserin en karanlık bir kısmını" teşkil ettiğini söyleyen Başstav, bu karanlığı aydınlatmak için yaptığı araştırma sonucunda, adı İskender diye geçen Ermeni Kralı'nın hakikatte Kara Yusuf'un oğlu İskender olduğunu meydana çıkarttığını ve böylece *Anonim* yazarının kaynağı olan Halkondil'e dayanarak II. Murad devri olayları ile I. Bayezid dönemini birbirine karıştırmış olduğunu söylüyor (s. 55). Bu "değerlendirme"den çıkarılabilecek sonuç, herhalde İskender'in öldürülmesinden sonra Kara-Koyunlular ülkesinin II. Murat tarafından ele geçirildiğini kabul etmek olacaktır ki, bunun tarihi gerçeklere uygun olmadığı meydandadır. Gene Yıldırım'ın ilk Anadolu seferi hakkında *Anonim*'in verdiği "malûmat da Halkondil'den alınmıştır ve Halkondil isimleri daha doğru olarak yazar" diyen Başstav, kendine göre bir değerlendirme yapıyorsa da (s. 55) Halkondil'in daha doğru olarak yazdığı isimlerin ne olduğunu açıklamıyor. Zirâ *Anonim*'in bu kısmında Karalukis şeklinde yazılan Bey ile *Edinos*, *Sarganos*, *Medesios*, *Medinos* diye geçen Anadolu Beyliklerinin ve *Sumakia* kalesinin neresi olduğu anlaşılmamaktadır (Hiç şüphesiz ki bu isimler, Kara Yülük, *Aydın*, *Saruhan*, *Menteşe-Oğulları* ve *Sumesat* olacaktır.)

Yıldırım Bayezid'in İmparator Manuel'e gönderdiği elçi, Halkondil'de Vezir-i azam Çandarlı Ali Paşa diye gösterilmiş ve şimdiye kadar öyle bilinegelmiştir. *Anonim*'in bu elçiyi Çavuşbaşı Ali diye göstermesi (s. 101. Başstav, Çavuşbaşı'nı sadece Çavuş olarak anıyor: s. 58) bir fark olmakla beraber acaba doğru mu? Bunun gibi, İtalya'da hapsedilmiş olan Manuel'in oradan kaçıp Bayezid'e gittiği ve onun "ayaklarına kapandı"ğı şeklindeki *Anonim* yazarının kaydı (s. 102) hayli ilginç olduğu halde bunun doğruluk derecesi üzerinde de durulmamaktadır. İmparator Manuel'in Avrupa gezisi üzerinde bilinen malûmatı tekrarlayan ve bu arada Zoras'a çatmaktan geri kalmıyan Başstav (s. 59 vd.), sadece *Anonim*'in ikinci seyahati Ioannes'e mal ettiğine işaretle yetinip o'nun Bayezid'in yanına gitmesi mes'elesine hiç değinmiyor.

Timur'un Yıldırım Bayezid'i boğazından altın bir zincire vurarak gezdirdiği hakkında *Anonim*'de verilen bilginin (s. 106) Halkondil'de bulunmadığını belirten Başstav, "Bu hikâyenin sonradan uydurulduğu anlaşılıyor" (s. 66) demektedir. Kaynak değerlendirmesi sadece Halkondil'e uyan veya uymayan yönleri belirtmek şeklinde sürdürüldüğü için Şerif Başstav'm bu hataya düşmesini normal karşılamak gerekir. Halbuki *Anonim*'in kaynaklarından olduğu Zoras ve Zachariades tarafından ortaya konulmuş bulunan Paolo Giovio'nun eseri görülmüş olsaydı, "demir kafes" rivâyeti ile birlikte "altın zincir" hikâyesinin orada bulunduğu anlaşılacaktı. Nitekim P. Giovio, *Commentarii della cose de' Turchi*'sinde bu konuda aynen şunları yazmaktadır: "E con catene d'oro legato, fu posto in gabbia di ferro, e condotto per tutta Asia e Soria fin alla morte.." (Francesco Sansovino, *Ayn. esr.* 215 r).

Nihayet, *Anonim*, Ese şeklinde yazdığı İsa Çelebi'nin *İstanbul*'da hıristiyan olup orada öldüğünden bahsettiği halde (s. 111), Baştav bunun üzerinde de durmamaktadır. Eğer bu kayıt Halkondil'den alınmamışsa başka bir kaynak tesbiti mümkün olabilir, veya hiç olmazsa yanlışlığı belirtilebilir.

*Anonim Osmanlı Tarihinin Bir Kaynak Olarak Değeri* konusunu Yıldırım Bayezid'in vefatına kadar '10' yıllık bir devre ile sınırlandırılan Şerif Baştav, bundan sonra "*Fetret Devri*"ne geçiyor ve bu devri de anlaşılmasına imkân olmayan bir şekilde Çelebi Mehmed'in ölümüne (1421) kadar uzatıyor!

*Anonim*'de *Fetret Devri* olaylarının hepsine temas edilmediğini, hatta bazı kronoloji hataları bulunduğunu söyleyen Baştav, buna rağmen o'nun "bu devre dair nisbeten az olan kaynaklardaki gedikleri tamamlamağa yardım" ettiği görüşünü (s. 67) savunmaktadır. Fakat kendisinin yazdıklarından bu "*gedik*" lerin neler olduğunu anlamağa imkân yoktur. Zaten yazar bu kısımda da gene *Anonim*'i çok kaba hatlarıyla Halkondil ile mukayese etmekte ve bir iki yerde de Dukas'la karşılaştırmaktadır (İmparator Manuel'in Musa Çelebi'ye karşı Çelebi Mehmed'e müracaatı hakkındaki kaydın kaynağının Dukas olmasına işaret edildiği gibi. s. 70). Musa kuvvetleri arasında *Bulgarlar*'ın da olduğu yolunda *Anonim*'deki kaydın sadece Halkondil'de olmayışı (s. 68) acaba bir gediği dolduracak nitelikte midir? Çağdaş diğer kaynaklarda da yoksa, acaba *Anonim* keşfedilinceye kadar bilinmiyor muydu? (Meselâ İ. H. Uzunçarşılı'da bile Bulgar boyarlarının Musa'nın ordusunda yer aldıklarından bahsedilmektedir: *Osmanlı Tarihi*, I, 1961 s. 337).

Bundan önceki bahiste tartışmalı mes'eleler üzerinde durup son yayınları zikretmiyor diye Zoras'a hücum eden Baştav'ın *Fetret Devri* olaylarını incelerken bu usulden vazgeçtiği görülüyor. Bununla beraber *Anonim*'in kayıtlarını değerlendirmeye çalışırken çok büyük hatalara da düştüğü anlaşılıyor. Meselâ, Süleyman Çelebi'nin İmparator Manuel'le anlaşmasına temas ederken, 1403 *Gelibolu* anlaşması ile bazı yerlerin Bizans'a terk edildiğini kendisi de belirttiği halde (s. 68), Çelebi Mehmed'in tek başına hükümdar olduktan sonra İmparatorla barış yaptığı yolundaki *Anonim*'in kaydını (s. 113) ele alarak, "Çelebi Mehmed İmparatora Teselya'da, Kara Deniz'de ve Marmara kıyısında bir kısım araziye terketmiştir" (s. 71) sonuncunu çıkarmaktadır. Böyle bir değerlendirme, 1403 *Gelibolu* anlaşmasını bilmeme anlamına gelmezse bile, ne yazdığını bilmemenin tipik bir örneğini teşkil eder. Zirâ, *Anonim*'de arazi terkinden hiç bahsedilmediği halde *bilgiçlik* taşıyarak Dukas'ın bu konuda verdiği yanlış bilgiyi (bk. *Bizans Tarihi*, Çev. VI. Mirmir-oglu, İstanbul, 1956, s. 59) gerçek diye kabul etme hatasına düşmüştür.

Çelebi Mehmed'in *Sinop* Seferi hakkında *Anonim*'deki bilgilerin (s. 113 vd.) Halkondil'de aynen mevcut olduğunu söyleyen Şerif Baştav, bu sefer ile Fâtih'in 1459 seferinin birbirine karıştırıldığını öne sürüyor ve buna delil olarak ta İsmail Bey'in Fâtih Mehmed'in çağdaşı olmasını gösteriyor (s. 71). Oysa mes'ele, *Anonim*'de ve Halkondil'de İsfendiyar yerine İsmail adının yazılmasından, yani bir isim yanlışlığından ibaret bulunmaktadır. Çünkü *Anonim*, Fâtih'in *Sinop* seferinden ve İsmail Bey'in şehri teslim etmesinden ayrıca bahsetmektedir (s. 161). Esasen Çelebi Mehmed'in kendisine karşı yürümesinden sonra Sinop Beyi'nin bir anlaşma yapması ve Bakır madeni hasılatını terke razı olması, tarihi gerçeklere de uygundur (Msl. Neşri, *Cihan-nümâ*, Ankara, 1957, II, 539). Bilindiği



gibi Fâtih zamanında ise İsfendiyar ülkesinin Osmanlı topraklarına katılması bahis konusudur.

Diğer taraftan Şerif Baştav, Çelebi Mehmed'in devleti '2' oğlu arasında paylaşılmayı öngören vasiyeti hakkında *Anonim*'deki kaydın Halkondil'de mevcut olduğunu söylemekle yetiniyor ki (s. 73), bu aslâ bir kaynak değerlendirmesi olamaz. Çünkü devletin birliği için mücadele etmiş bir Hükümdarın böyle bir vasiyette bulunması kabul edilemeyeceği gibi, çağdaş Türk kaynaklarından Ç. Mehmed'in vasiyetinin oğlu Murad'ın tahta geçirilmesi şeklinde olduğunu da biliyoruz (Meselâ, Oruç, *Tevârih-i âl-i Osman*, Hannover, 1925, s. 45. Kaldı ki Dukas'ta bile vasiyet, Murad'ın tahta geçirilmesi ve diğer iki oğlunun İmparatora teslim edilmesi şeklinde: s. 77).

*Anonim*'in Türkçe çevirisinin baş kısmına yazdığı *Giriş*'te son olarak *II. Murad Devri* üzerinde duran Baştav, bu kısımda da *Anonim*'in başlıca kaynağının Halkondil olduğunu, hatta Anonim yazarının çok kere onu yanlış tefsir ettiğini ve hatalarını da tekrarladığını belirttikten sonra "bilhassa Macaristan'a dair olan haberlerinde Halkondil'den, Bizans ve Türk kaynaklarından tamamıyla uzaklaşarak Macar ve Lâtin kaynaklarına dayandığı göze çarpar" (s. 74) hükmünü vermektedir. Bundan, Macaristan'la ilgili haberlerin dışında Anonim yazarının "Türk kaynaklarından" yararlandığı anlamı çıkmaktadır ki, tek bir örnek bile verilmediği için bu Türk kaynaklarının hangileri olduğu anlaşılmamaktadır. Diğer taraftan Macar ve Lâtin kaynaklarının neler olduğu da belli olmamaktadır *Anonim*'in *II. Murad devri* olaylarını yazarken dayandığı kaynakları belirtmeğe gayret eden Baştav, "Bundan başka teferruat meselelerinde henüz kaynaklarını tanımadığımız haberlerden faydalandığı anlaşılmaktadır" (s. 74) demektedir ki asıl tesbit edilmesi gereken kaynaklar da bunlar olmalı idi. Yıllardan beri *Anonim* üzerinde çalışan araştırmacının, yabancı bilgiler tarafından tesbit edilmiş olan kaynaklara katkısı da ancak bu "teferruat me'elelerinde" olabilirdi. Oysa Baştav dikkatli bir kaynak taraması yapacak yerde, "Macar, Lâtin, Batı veya Türk kaynakları" gibi ne oldukları kesin olarak anlaşılmayan ve isbatlanması gereken deyimler kullanmayı tercih etmektedir.

Meselâ, *İzlâdi Seferi* denilen savaş hakkında "Halkondil'in Türk kaynaklarına yakın olmasına karşılık, Anonim'in batı kaynaklarından faydalandığı kanaati hasıl oluyor" denilirken (s. 81) bu kaynakların neler olduğunu gösterilmesi gerekirdi. Baştav bunları tesbite çalışacağına, çağdaş Macar kaynaklarını sıralama yolunu seçiyor. Her ne kadar Papa'nın Macaristan'daki elçisi ve hıristiyan ordusunun hareket geçişi hakkında *Anonim*'in kayıtlarının Bonfini ve Dlugoss gibi Macar ve Leh kaynaklarındaki haberlere uyduğunu söyliyerek pek açık olmayan bir tesbit imâ edilmekte ise de (s. 82), bunlar isabetsiz tahminleri aşmamaktadır. Çünkü:

a) Basit bir aydın olduğu ısrarla belirtilen Anonim yazarı, Macar ve Leh kaynaklarından nasıl faydalanabilmiştir?

b) Dlugoss'un kaydını hatırlatan *Anonim*'deki iki satırlık ibarede, "Kral" yerine "Kardinal" ve "Sırp Despotu" yerine "Macar halkı" denildiğine, yâni mana tamamıyla değişik olduğuna göre, bir iktibas bahis konusu olabilir mi? Yoksa Zachariades'in de öne sürmüş olduğu gibi, Anonim yazarının bu bilgileri İtalyan kaynaklarından almış olması daha doğru bir izah olamaz mı?

Ne var ki Şerif Baştav, *Anonim*'in kaynaklarını teşkil eden İtalyan kaynaklarına hiç eğilmediği için bunu tesbit etmesi de kendisinden beklenemezdi. Nitekim, Halkondil'e ve Bonfini'ye cilt ve sayfa numaraları göstererek atıfta bulunduğu halde, "İslâv ve İtalyan kaynakları" şeklinde genel bir deyim kullanması ve hemen ardından Iorga ((I, 437) demesi (s. 83, parag 2.), o'nun İtalyan kaynaklarını görmediğinin başka bir delilini teşkil etmektedir.

Bunun gibi, *Segedin* barışı hakkında *Anonim*'in haberlerinin "batılı lâtin kaynakları grubuna benzediğini" (s. 83), *Varna* savaşına dair kayıtlarının da "daha çok Dlugoss - Callimachus - Bonfini grubuna dayandığını" (s. 85) ileri süren Baştav, ne yazık ki bu iddiasını inandırıcı bir şekilde destekliememektedir. Kaldı ki hemen bu satırların arkasından gene *Varna* savaşından bahsederken "Anonim'in bir kısım kayıtlarını nereden aldığını bilmiyoruz" diyerek (s. 85), ilk tahmin veya iddiasını gene kendisi nakzetmektedir.

Yazarın bu kısımda da yaptığı, *Anonim*'in Halkondil karşısındaki durumunu ana hatları ile söylemekten, II. Murad devri olayları bakımından Bizans kaynakları içerisinde en mufassal ve en sıhhatlisinin Dukas olduğuna yer yer işaret etmekten, bazen son araştırmalara göre olayların artık herkesçe bilinen seyrini özetlemekten ve sırası geldikçe de Zoras'a çatmaktan ibaret kalmaktadır.

Buna rağmen, *Anonim* yazarı *Varna* Savaşından önce II. Murad'ın *Trabzon* üzerine büyük bir donanma gönderdiğinden, fakat bu donanmanın *Ereğli* civarında fırtınaya tutulup mahvolduğundan bahsettiği halde (Metin, s. 127) Baştav, şüphesiz ki Fâtiş Mehmed devrine âit olması gereken bu kayıt üzerinde durmamaktadır. Bunun gibi, II. Murad'ın gördüğü bir rüya üzerine ünlü Türk âlimlerine Sancakbeyliğinden daha yüksek bir görev verilmemesini emrettiği şeklindeki *Anonim*'in kaydına değinen Baştav, bu rüya hikâyesinin değişik bir şekilde Dukas'ta da mevcut olduğunu belirtmekle yetiniyor (s. 89). Asıl yapılması gereken bu kaydın tarihî gerçeklere ve diğer kaynaklardaki bilgilere uygun olup olmadığını saptamak olmalıydı. Zirâ bilindiği gibi, II. Murad devri Türk menşeli âilelerin devlet yönetimine ağırlıklarını koydukları bir dönem olup bu durum ancak Fâtiş devrinde Çandarlı Halil Paşa'nın öldürülmesinden sonra değişmeye başlamıştır.

*Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi*, 1512 yılına kadar geçen devreyi kapsadığı halde evvelce bu konu üzerinde bir doçentlik tezi hazırlamış bulunan Şerif Baştav, 20 yıl sonra tekrar ele aldığı *Anonim* hakkındaki mütalâalarını ancak 1448 yılına kadar getirmekte ve Fâtiş Mehmed'in cülüsünden 1512 yılına kadar geçen olaylar hakkında *Anonim* yazarının verdiği bilgilere aslâ temas etmemektedir. Oysa Fâtiş ve II. Bayezid devirleri hakkında *Anonim*'in kayıtları üzerinde yapılacak küçük bir araştırma bazı kaynakları meydana çıkarmağa yetebilirdi. Meselâ, Fâtiş'in Simon adlı bir Hint Kralı ile barış yaptığı ve onun sarayından bir kadınla evlendiği şeklinde *Anonim*'de verilen (s. 169) bilginin menşei, Sansovino'nun *Dell'Historia Universale*'sinde topladığı kaynaklar olmalıdır. Nitekim Sansovino'daki bir Kronoloji'nin 1468 yılı olaylarında, Fâtiş'in Hint Kralı Cisim ile barış yapıp onun kızı ile evlendiğinden bahsedilmektedir (L'anno medesimo fece lega con Cisim Re gli Indiani, al quale egli diede per moglie una nobil fanciulla del suo serraglio, facendoli grandissimi et larghissimi doni", 290 r). Gene *Anonim*'in kaydettiği ve Fâtiş'in *Kıbrıs*'a da donanma gönderip *Lefkoşe*'yi kuşattığı hakkındaki olay, tarihî gerçeklere uymasa

bile İtalyan kaynaklarından yâni Sansovino'dan alınmışa benzemektedir (1477- L'anno madesimo i Turchi andarano a Nicosia, non senza grande incommodo di quella citta." *Göst. yer.* 290 v).

Bundan başka, Fâtih Mehmed'in kabir taşına *Rodos ve İtalya kurtuldunuz* şeklinde bir kitabenin yazılmış olduğu şeklinde *Anonim*'in verdiği bilginin (s. 173) kaynağı, gene İtalyan tarih yazarları olmalıdır. Meselâ II. Bayezid döneminde *İstanbul*'da yaşadığı ve ticaretle uğraştığı bilinen Theodoro Spandugino, Fâtih'in mezar kitabesinin lâtince çevirisini, *Mens erat bellare Rhodum et superare superbam Italiam* şeklinde kaydetmektedir (*Discorso di Theodoro Spandugino Cantacusino*, Rac. Francesco Sansovino, *Ayn. esr.* 240 r).

II. Bayezid dönemine gelince, Anonim yazarının bu devir için kullandığı kaynakların başında Paolo Giovio ile Francesco Sansovino'nun *raccolta*'sında topladığı diğer İtalyan tarih yazarlarının geldiği anlaşılmaktadır. Meselâ, *Anonim*'de Hadon Paşa şeklinde geçen Hadım Ali Paşa'nın, 7.000 kişilik bir Macar kuvvetini yenip Padişaha pek çok kesik baş ve burun göndermesi olayı (s. 178) Paolo Giovio'dan alınmıştır. ("Ne Cadum Bassa ... guadagnato una bella vittoria con poco danno de suoi, riconebbe i morti, et mando al Signor Gran Turco molte teste, et moltissimi nasi in segnal della gran strage de Christiani, i quali al numero fatto per la rassegn passerano sette mila." F. Sansovino, *Ayn. esr.* 219 r).

*Anonim*'de, Şehzâde Selim'in son defa *İstanbul*'a çağırılması, Korkut'la karşılaşması, II. Bayezid'in tahttan feragati, *Edirne*'ye gönderilişi ve ölümü hakkında verilen bilgi (s. 187-189), tümüyle F. Sansovino'nun yayınladığı Antonio Menavino'dan alınmıştır (bk. *Della Vita et legge Turchesca di M. Gio. Antonio Menavino Genovese*, F. Sansovino, *Ayn. esr.* 53 v-54 v). Bu kısımda göze çarpan '2' küçük farklılık, II. Bayezid'in sarayında bulunup daha sonra *Çaldıran* Seferi sırasında kaçıp İtalya'ya dönen, yâni olayların görgü tanığı bulunan A. Menavino'nun, Bayezid'in *Dimetoka*'ya gönderilmesini kaydetmesine mukabil Anonim yazarının sadece *Edirne*'yi zikretmesi ve Antonio Menavino'nun yahudi doktor Usturabi'nin zehirli ilâci sabahleyin II. Bayezid'e içirip su verilmemesini tavsiye ettiği söylenmesine karşılık, Anonim yazarının, ilâcın gece içildiğini ve Padişah şüphelenmesin diye önce bizzat hekimin de ilactan içtiğini nakletmesinden ibarettir.

*Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi* üzerinde çalışmalarını 20 yıldan beri hâlâ tamamlıyamayan ve başka araştırmacıların vardıkları sonuçları kendisine maletmeyi benimseyip onlara yeni bir katkıda bulunamayan, üstelik kaynağı değerlendiriyorum diye bağışlanamayacak hatalar işleyen Şerif Baştaç'ın tercümesini yayınladığı Anonim metni, şüphesiz ki Türk tarih litteratürüne bir hizmet amacına yöneliktir. Ancak bu çeviriden yararlanılabilmesi için Zoras ve Kreutel'in yaptıkları gibi, açıklayıcı notların da bulunması gerekirdi. Oysa çeviride hiç bir not verilmemektedir. Ayrıca tercümede yanlış bir metod uygulandığı da görülmektedir. Çeviride esas, bir başka dilde bir başka imlâ ile yazılmış kelimelerin çevirilen dil ve imlâdaki karşılığını vermek olduğu halde, Baştaç'ın, adetâ harfleri tercüme ettiği intibâı uyandırmaktadır. Bunun en tipik örneğini de Anonim'de öyle yazılmıştır diye, "*İtala, İtala, Muhammet Rusul Ala*" şeklindeki bir ibarenin (s. 144) olduğu şekilde bırakılmasıdır. Her ne kadar *Giriş*'te buna değinen çevirici, "Anonim yazarının kelime-i şahadeti

hem eksik yazdığını ve hem de manasını anlamadığını görüyoruz” demekte ise de (s. 45) çeviride bunun doğrusunu yazmak veya bir notla açıklamak gerekirdi.

Tercüme için çıkmaz bir duruma sokan ve okuyucuyu asıl aşşırtan taraf ise, özel adların yazılış şekli ve bunlar arasında bir birlik bulunmayışıdır. *Grekçe Anonim*'in en bariz özelliklerinden-daha doğrusu kusurlarından-biri özel adların imlâsında bir birlik olmayışı ve kişi veya yer adlarının çok kere yanlış olmasıdır. *Giriş*'te kaynağın imlâsı üzerinde duran Başta v, Anonim yazarı için “En mühim Türk şahıs isimlerini, çok kere Yunancada kullanıldığı üzere doğru yazar” diyor ve ilâve ediyor: “fakat italyanca şeklini muhafaza ettiğine de rastlanır. Yakup, Hamza, Zağnos bunlardandır.” (s. 44). Bu hükümden çıkartılabilecek sonuç, Anonim'de Türk şahıs adlarının genellikle doğru yazıldığı, ancak bazen de bunların İtalyancasına (!) rastlandığı olabilir. Oysa her iki cümlede de ileri sürülen görüşlerin gerçekte ilgisi olmasa gerektir. Çünkü *Anonim*'de bir iki istisna ile hemen bütün Türk şahıs adları yanlış yazılmıştır. Sonra, “Yakup, Hamza, Zağnos” adları, isim veya imlâ olarak italyanca mıdır? Bir kere *Anonim*'de Yakup diye bir şahıs adına biz rastlayamadık. Hamza adı da Kamuzas (s. 156), Zağnos ise hep Tzoganos (s. 143, 144, 159-161, 169) şeklinde geçmektedir. Oysa italyanca olmayan bu isimler genellikle italyan kaynaklarında Türkçe imlâlarına yakın şekilde doğru olarak yazılmışlardır. (Meselâ Sakızlı Leonardus'ta Zaganos şeklinde. bk. F. Sansovino, *Ayn. esr.* 338 r).

Bundan başka, Anonim yazarı için “Umumiyetle Sansovino'nun İtalyanca olarak kullandığı Türkçe tâbirleri, isabetli karışıklarla yazdığı görülüyor; çavuş, kapıcı, sürgün, mazul, Yeniçeri Ağası, sipahioğlanları vs.” (s. 45) diyen Şerif Başta v'ın *Türkçe tâbirleri italyanca kullanmak*'tan neyi kastettiğini anlamağa imkân yoktur. Bununla Türkçe deyimlerin italyancaya tercüme edildiği anlatılmak isteniyorsa, bunun gerçeğin tam zıddı olduğu şüphesizdir. Çünkü o devir italyan tarih yazarlarının Türkçe adları ve deyimleri en doğru olarak yazan kimseler olduğu, bugün kullandığımız *Türkiye* adının bile bu ülkeye ilk kez italyanlar tarafından verildiği Osmanlı dönemi Türk tarihiyle uğraşan herkes tarafından bilinmektedir.

Kaynaktaki özel adları olduğu gibi bugünkü alfabemize aktararak yazan ve bunlar hakkında herhangi bir açıklamada bulunmayan çevirici Şerif Başta v, okuyucuyu bunların kim veya neresi olduğunu anlamak için ayrıca araştırma yapmak mecburiyetinde bırakırken, imlâ farkları dolayısıyla aynı şahıs veya yer adını ayrı ayrı kimseler veya şehirler diye göstermek hatasından da kurtulamamıştır. Her ne kadar çevirinin sonuna eklediği İndeks'te bazı özel adların doğru şeklini gösterme yoluna gitmişse de bunlar pek az olup, yanlışlarla da doludur. Hemen her özel isim için belirtilebilecek yanlışlıklardan sadece bir kısmı üzerinde durmak yerinde olacaktır şantiyoruz:

*Anonim*'de Musulmanos şeklinde yazılan Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman Çelebi'nin adını çeviride aynen Musulmanos diye bırakıp (s. 107-109), İndeks'te bunun Süleyman olduğunu belirten Başta v, Türk litteratürüne Musulmanos'u hediye etmişken, hiç olmazsa diğer adlarda da gene İndeks'te bu düzeltmeleri yapmalı idi. Fakat Tamerlanos (bk. İndeks) adının Timur olduğunu okuyucu kendisi bulmak zorundadır. *Niğbolu* savaşında esir düşen “*Bonsinior* BUKİARDOS” ve “Fransa *Marisalkos*'u (s. 100) için Başta v, gene not vermemekte, ancak *Giriş*'te şöyle demektedir: “bunlardan *Bukiardo* ile kimi kastettiğini bilmiyoruz,

fakat Fransız mareşali dediği herhalde Mareşal Boucicaut olacaktır” (s. 56). Halbuki Paolo Giovio’ya bakmış olsaydı Anonim yazarının iki ayrı şahıs diye gösterdiği bu isimlerin gerçekte Mareşal Boucicaut’dan başkası olmadığını tesbit edecekti. Zirâ Giovio, M. Boucicaut’yu aynı zamanda “Monsignor” unvânı ile de kaydetmektedir (“*Monsignor Bucciardo Mariscalco di Francia..*”, F. Sansovino, *Ayn. eser.* 214 v).

Timur’un ordusundaki Beylerden olduğu gösterilen Sakukos (s. 104), herhalde Timur’un oğlu Şahruh, Hanıs şeklinde yazılan Yeniçeri Ağası da (s. 108) şüphesiz ki Hasan Ağa (bk. Sadeddin, I, 253) olacaktır. Tzuanis diye yazılan İzmir beyi’nin (s. 119) Cüneyd; Karam Bey’in (s. 128, 129) Çandarlı Mahmud Paşa; Karayos’un (s. 151) Dayı Karaca olması icap ettiğine göre Anonim yazarının hangi Türkçe adı doğru yazdığı sorulabilir? Üstelik yanlış yazılan bu şahıs adlarını daha da çoğaltmak mümkündür. Paleologos Paşa unvânı ile anılan şahıs (s. 172) elbette ki Mesih Paşa; Mısır harpleri anlatılırken adı anılan Dorgutis Paşa (s. 176), Sadrazam Davud Paşa; Tekles şeklinde yazılan (s. 179, 180), Şah Kulu Bana Tekeli; Braim Reis (s. 181) ünlü denizci Barak Reis; Hersen Paşa (s. 187) ise Hersek-zâde Ahmed Paşa olacaktır.

Türkçe şahıs adlarını pek az istisna ile yanlış yazan *Anonim* yazarının yabancı adların imlâsında da aynı hataları işlediği görülmektedir. Meselâ Moldavya Prensi Blados (s. 163-165), *Kazıklı Voyvoda* unvânı ile anılan Eflâk Voyvodası Vlad Tepeş, Rodos Şövalyeleri Reisi Dabanson ise (s. 172), Pierre d’Aubusson adının bozulmuş veya yanlış yazılmış şekillerinden ibarettir.

Metinde geçen şahıs adlarının Türkçe doğru şekillerini ve bunların kimler olduğunu araştırma zahmetine katlanmayan Baştav’ın, aynı bir şahsı iki ayrı kimse veya iki ayrı unvanla göstermek gibi bir hataya düşmekten kurtulamamasını artık tabii karşılamak gerekir. Meselâ Kamutzas Bey (s. 156) ve Kamutz Paşa (s. 160, 163) diye iki ayrı şekilde yazılan ve İndeks’te de iki ayrı şahıs gibi gösterilen kimse hakikatte Sancakbeyi Hamza Bey’den başkası olamaz. Bunun gibi, II. Bayezid dönemindeki Macaristan savaşlarından bahsedilirken Hadon Paşa (s. 178) ve Şah-kulu isyan anlatılırken de Lum Paşa, Lumis Paşa (s. 180) şeklinde yazılan ve Şerif Baştav’ın İndeks’te “Hadon, Lum ve Lumis” diye ‘3’ ayrı kimse gibi gösterdiği devlet adamı da, Sadrazam Hadım Ali Paşa olacaktır.

Tek bir şahsı ayrı ayrı imlâ veya unvanlarla iki hatta üç kişi gibi gösteren Anonim mütercimi Baştav’ın, bazen de ayrı ayrı şahıs veya âileleri birleştirdiği dikkati çekmektedir. Meselâ, Anonim yazarının II. Murad devrindeki *Mora* olaylarını anlatırken *Malekokis* şeklinde yazdığı bir “soy” ile (s. 134), Fâtih dönemindeki *Arnavutluk* ve *İtalya* seferlerinde adı geçen Malekokis (s. 171) ayrı ayrı şeylere delâlet ettiği halde, Şerif Baştav İndeks’te bunları birleştirmekten çekinmemiştir. Halbuki birinci *Malekokis* ile ünlü akıncı âilesi *Malkoç-oğulları*’nın, ikincisi ile de Gedük Ahmed Paşa’nın kasedildiğini anlamak zor olmasa gerektir.

Anonim çevirisinde yer adlarının da metinde olduğu şekilde ve yanlış olarak aynen yazılması ve bunların doğru şekillerinin notlarla veya İndeks’te açıklanmaması ayrıca bir karışıklığa yol açmaktadır. Gerçekten, *Edinos* ile (s. 97) *Aydın-oğulları*’nın; *Ertzika* kalesi (s. 103) ile *Erzincan*’ın; *Lopatiko* ırmağı (s. 119) ile *Ulubat* suyu’nun; *Vaskapo* (s. 126) ile *Vasag*’ın; *Keli* kalesi (s. 177) ile; *Kili* veya *Kilia*’nın;

*Koriko* kalesi (s. 162) ile de *Koyul-hisar*'ın kasdedildiğini anlıyabilmek için yeni bir tercüme yaparcasına metin üzerinde çalışmak icap etmektedir.

Şahıs adlarında olduğu gibi yer adlarında da farklı imlâlarla yazıldığı için, gerçekte aynı olan bir yer veya topluluk adı ayrı ayrı gösterilerek sanki okuyucuyu şaşkırtma yolu seçilmiştir. Meselâ, Anonim yazarının *Sarganos* şeklinde yazdığı isim (s. 97) *Saruhan-oğulları*'na delâlet ettiği halde İndeks'te *Sarganos* ve *Saruhan* ayrı ayrı yer almıştır! Bunun gibi, *Medinos* (s. 97) ve *Medine* (s. 98) adları hakikatte *Menteşe-oğulları*'ndan başka bir şey demek olmayacağı halde bunlar birleştirilmiyerek her iki şekilde ayrı ayrı gösterilmiş bulunmaktadır.

*Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi*'nin “kaynaklarını meydana çıkarmak” ve aynı zamanda o'nun “tarihî bir me haz olarak değerini” belirtmek amacıyla doçentlik tezini son yayınlara göre gözden geçirip bastırılan Şerif Baştav'ın, bilinen kaynaklara bir yenisini eklemek şöyle dursun, kaynağını değerlendirirken düştüğü hatalara ve Türkçe tercümede izlediği yol dolayısıyla de çözümlenmesi gereken bir çok sorunları ortada bırakmasına rağmen, bu kitabı ile yeni bir akademik unvân daha alarak Üniversite Profesörlüğüne yükseltilmiş olması, herhalde okuyucuyu hayrete sürükleyecek bir durum olsa gerektir!

ŞERAFETTİN TURAN